

Posudek vedoucího práce:

Hodnocená bakalářská práce: Mgr. Martin Korábečný: *Současná podoba řádu bektášija v Albánii, Kosovu a Severní Makedonii, Zdroje bektášijské spirituality*, 2022, rkp 44 stran, 9 stran příloh

Univerzita, fakulta, institut: Institut ekumenických studií, ETF UK

Studijní program: Teologie křesťanských tradic

Vedoucí práce: Lukáš de la Vega Nosek, Ph.D.

Oponent práce: doc. ThDr. Ivan Štampach

Hodnocení vedoucího práce:

Originálnost a vhodnost tématu: **2**

Myšlenkové zpracování, invence: **3**

Metoda práce: **3**

Formální zpracování práce: **3**

Stylistické a gramatické zpracování práce: **3**

Studentova komunikace a spolupráce s vedoucím práce: **2**

Návrh na výsledné hodnocení: 3

Otázka k obhajobě: *Ve své práci se odkazujete na svůj terénní výzkum. Ovšem marně tam hledám hlubší popis tohoto kvalitativního výzkumu, respektive popis toho, čeho jste byl svědkem, co se tam dělo, kdo se toho účastnil, kdy a kde se to dělo. Prosím nastudujte si příslušnou pasáž z monografie Jan Hendl, *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, Praha: Portál, 2016⁴, s. 197-205 (v jiných vydáních kapitola „Zúčastněné pozorování“) a popište mi základní čtyři kroky – jak je formuluje Hendl – vašeho výzkumu (viz navázání kontaktu – pozorování – záznam dat – závěr pozorování). Také mne zajímá místo a funkce dotazníku, který uvádíte v příloze.*

Podrobně:

I) Originálnost a vhodnost tématu (hodnocení: 2)

Téma předkládané bakalářské práce je velmi zajímavé a vhodné pro bakalářskou práci. Trochu matoucí je název, který v sobě zahrnuje celou řadu podtémat, ne vždy v samotné práci tematizovaných. Například chybí jasné odlišení makedonské, albánské a kosovské větve a jejich specifik. Ke zdrojům spirituality se autor sice věnuje, ale poměrně selektivně.

Práce se zakládá na terénním výzkumu, metodou zúčastněného pozorování. Žel v práci samé se tyto skutečnosti nijak strukturálně či obsahově neprojeví, pouze formálním sdělením, že k výsledku autor dospěl pomocí této metody.

Buď jak buď práce i přesto je nosná a zajímavá, a vhodná k obhajobě.

II) Myšlenkové zpracování a invence (hodnocení: 3)

Předkládaná bakalářská práce chce z počátku představit bektášiju (1. *Představení bektášije*) a religionistickou kategorii posvátna (2. *Kategorie Posvátno*). Následně v klíčové kapitole aplikuje kategorii posvátno na bektášiju (3. *Aplikace kategorie Posvátno na bektášiju*). V další pasáži se zabývá zdroji spirituality (4. *Zdroje spirituality bektášů*). Následuje Závěr, soupis literatury a příloha s doplňujícími obrázky a grafy.

Osnova práce odpovídá formě bakalářské práce, ovšem její strukturální provázanost trochu pokulhává. Nejprve to je třetí kapitola, kde autor aplikuje kategorii posvátno na bektášiju. Není to ovšem zcela naopak, tedy nejde spíše o interpretaci bektášije skrze dimenze posvátna, jak je zpracoval Ninian Smart a Zdeněk Vojtíšek? Ve čtvrté kapitole pak, autor nabízí pokus o představení pramenů bektášijské spirituality. Nejde, ale o jistý důsledek předešlé kapitoly, kde autor aplikuje dimenze náboženství na bektášiju?

III) Formální zpracování práce (hodnocení: 3)

Po této stránce práce splňuje základní kritéria. Uvádí celou řadu sekundární literatury, často cizojazyčnou. Autor užívá dle mého soudu všechny české publikace k tématu. Problematické se zdají dvě oblasti:

a) Nejednotnost v odkazech na literaturu; autor užívá tři způsobů odkazování na literaturu

1: v hlavním textu za příjmením odkazovaného autora přidává v závorce rok vydání publikace, číslo strany / někdy je zde varianta, příjmení autora v závorce, viz s. 22, 25, 28, 29/; někdy je varianta příjmení autora a v závorce pouze strana, viz s. 29/

2: v poznámce pod čarou stejným způsobem, tedy příjmení, rok vydání a strana; není mi však jasné, kdy je odkaz závažný, aby byl v hlavním textu, a kdy je méně závažný, aby byl v poznámce pod čarou; nehledě k tomu, že se často vše zdvojuje, viz pozn. 4, 9, 32, 34, 56, 66 / někdy se objevuje místo roku vydání, pouze latinská zkratka „ibid“/někdy zase „tamtéž“, viz pozn. 78, 79/ někdy se v poznámce pod čarou objeví normální text příjmení, nikoliv kapitálkami, jak je jinak zvykem, viz pozn. 80/

3: poznámka pod čarou obsahuje všechny bibliografické údaje, včetně křestního jména autora i názvu práce (viz pozn. 11, 12, 29, 30, 38).

V zásadě jde tedy o formální nedostatek, který mírně zhoršuje formální stránku práce.

b) Transkripce a transliterace z arabštiny a albánštiny není jednotná a často chybná.

Transkripce turečtiny není zmíněna vůbec, i přesto, že autor turecká slova užívá.

Autor sice za bibliografií uvádí „Poznámku k transkripci arabštiny a albánštiny“ (viz s. 42-44), ale není důsledný ani přesný (viz ší‘a/šija; zunub, místo dhunúb; ‘ábid/Alí...). Je s podivem, že o revizi student nepožádal vedoucího práce. Navíc, ve zmíněné poznámce jde téměř o kompletní citaci Kropáčka (*Duchovní cesty islámu*, s. 275). Ovšem tuto poznámku vkládáme do práce tehdy, když pracujeme s pramennými texty, nikoliv když vycházíme pouze ze sekundárních prací psaných v západních jazycích. Navíc, by bylo ideální celou tuto „poznámku“ vklínit na začátek, nikoliv na závěr práce.

Např.:

- šíitské, et varii... ší‘a, ale dokonce i šija!!!, viz s. 1, 13, 20, 21, 30 – pozn. 75

- šaría, místo šarí‘a, když užívá ma‘rifa, viz s. 15, 17, 18

- batin, místo bátin / zahir, místo záhir, viz s. 3. 14

- Abaz Alí, místo Abbás ibn Alí (př. ‘Abbás ibn ‘Alí), viz s. 14

- někdy š a někdy sh – bektášija vs. bek tash/Reshata/, viz. s. 7, 19

- taqíja/haqíqa..., např. s. 14, 34 / ale Sádik?, viz s. 15

- Dža‘far, místo Dža‘far, s. 15

- radžá‘ místo radžá’, viz. s. 15

- Mu‘áwija, místo Mu‘áwija, viz s. 20

- Alí ibn Husajn Zajn al-Ábidín, místo Alí/‘Alí ibn al-Husajn Zajn al-Ábidín/al-‘Ábidín, s. 20

- ‘ábid/‘árif, ale Alí/Ašura/Ábidín, s. 18, 20, 30

- tyrbe, místo türbe, s. 22

- Eid-Al-Fitr, místo ‘íd al-fitr, 26

- magfírat-i Zunub, místo maghfírat adh-dhunúb, s. 29

- Mohammed, nebo Muhammed, místo Muhammad, s. 32 a pozn. 83

- Kába, místo Ka‘ba, s. 32, pozn. 83

IV) Stylistické a gramatické zpracování práce (hodnocení: 3)

Autor bakalářskou práci sepsal jednoduchým stylem, a její sepsování proběhlo v poměrně rychlé etapě. Bohužel evidentně podcenil závěrečnou revizi textu – tak jak mu to vedoucí práce kladl na srdce.

Vadou na kráse celé práce jsou logické nedůslednosti, stylistická kostrbatost, některé gramatické chyby. Také neucelená a často nelogická sekvence témat ztěžuje pochopitelnost textu. Celá řada podtémat a jmen je ledabyly užita, bez jakéhokoliv výkladu. Zde nejvíce mate absence

systematického představení hierarchické struktury bektášije. Případně ucelený religionistický výklad termínu posvátno.

a) stylistické chyby (anakoluty):

s. 14: „Vzhledem k tomu, že v bektášiji **je nutné projít** mnoho zasvěcovacích rituálů, než se **dostaneme** k jádru učení, **jsme** často **odkázáni** pouze na lidovou podobu víry.“

s. 23-24: „Pokud se při terénním pobytu **naskytla** možnost klást otázky, **zaměřoval** jsem je především směrem k osobní spiritualitě, protože okamžiky, ve kterých bektášové **prožívají** blízkost s Bohem, **osvětlovaly** lidové prvky v bektášiji.“

b) stylistické kostrbatosti a významové nejasnosti:

Poděkování: katedra / nemá být Katedra? Jaký je oficiální název?

s. 1: „Mnoha lidem ve střední Evropě při **vyslovení obyvatelů** zemí, zasažených konflikty po rozpadu Jugoslávie, vytane na mysli nebezpečný ozbrojený mafián.“

s. 1: „Na veřejnosti často bývá prezentováno, že prostředí, jehož zvyky se neslučují s tradicemi evropských zemí, ovlivnil **nerozlišovaně pojatý islám**“

s. 1: „...**kderá** by se obšírněji zabývala...“

s. 2: „Bibliografie rovněž **v menšině čítá monografie zaměřené** na dnešní podobu bektášije.“

s. 2: „Termínem *lidový islám (folk islam)* rozumím jeho **neoficiální verzi mimo oficiální doktrínu, praktiky a organizovanou strukturu islámu.**“

s. 4: „Roli Posvátna může hrát i to, **co je mimo sféru, kterou obvykle chápeme jako náboženskou.** Z toho důvodu v případě bektášiji nemluvíme o náboženství, ale o bektášijské spiritualitě.“

s. 4: „Při interpretaci zdrojů bektášijské spirituality přistupuji k tématu **skrze Niniana Smarta**, jehož modelem spirituality se na základě kategorie Posvátna u nás inspiroval Zdeněk Vojtíšek (práci N. Smarta u nás zpřístupnila Fiona Bowieová).“

s. 4: „Jejich model spirituality pomáhá pochopit, že **spiritualita jednoho člověka se může napájet na různých rovinách z různých zdrojů. Proto tento model upřednostňuji.**“

s.5: „Toto chápání spirituality akcentuje zkušenost setkání s Posvátmem a je tak výrazně **ottovské.**“

s. 9: „Může být otázkou, **zda to, jak chápou pojem „posvátno“ antropologové náboženství, lze přenést i na bektášiju.**“

s. 10: „**Kategorie Posvátna není očividná pro každého.**“

s. 13: „Nejvyšší představitel řádu je světový dede baba haxhi Edmond Brahimaj (nar. 1959, obr. 6). Peza (2020, 45) cituje jeho vyjádření, že bektášové sami sebe považují za alevity, věří v učení Píra Hádži Bektáše Velího **a ve 12 imámů a jejich děti, které považují za nevinné oběti, v proroka Muhammada, jeho zetě a bratrance Aliho, v Aliho dceru Fátimu a jeho vnuky Husajna a Hasana, kteří měli náboženské a politické právo vést ummu.**“

s. 17: „Spása spočívá v pozvednutí se nad sféru věcí pozemských a čistě lidských k poznání věcí božských a osvobození od těla a tělesnosti. Tento způsob chápání spásy má za následek nový pohled na tělo, na lidské city a vášně: **tyto věci získaly negativní význam.**“

s. 24: „Otázky jsem používal jako **návodné**, diskuse nad nimi vedla k dalším otázkám spirituálního prožívání, ...“

s. 25: „Bektášija do jisté míry **reguluje lidovou spiritualitu, ale současně ji aktivně podporuje.**“

s. 26: „Mnozí lidé, kteří se inspiroují bektášijou, provádějí rituály, které jim mají přinést uzdravení, ochranu od džinnů, **zlého oka** nebo magických sil, a požehnání.“

s. 30, pozn. 77: „Sám jsem se setkal s mladým saadí dervišem u Tyrbe e Gazimestanit nedaleko Prištiny, který říkal, že v obličejí vypadá jako **Hz. Alí a Hz. Hasan**, proto za ním lidé chodí. Jak sám říká: „Oni vědí, kdo já jsem.“ (Terénní deník, s. 6, (22.6.2021)).“

s. 33: „**obřad nesibi (obdoba křtu)**, při kterém se používá voda. Je to oslava narození do řádu, protože dervišem se člověk nestává automaticky, třeba svým narozením v bektášijské rodině. Pro **muhabet** je pro skupinu důležitý nejen rozhovor, ale sdílení víry v Krista v rámci rozhovoru, u křtu

(obřad nesibi)..“ v předchozí pasáži autor odkazuje na Birge a Shawa; který z autorů hovoří o tom, že *nesibi* je obřad „křtu“?

s. 34-35: „Prezentuje se jako životní styl spíše než jako lidový islám, jako **náboženství objektivní pravdy ve smyslu arabského *haqíqa***, ale tato pravda je neslučitelná pouze s jednou tradicí, je přístupná i tradicím dalším a věřící mohou svoji spiritualitu sytit i z jiných zdrojů než z islámu, především ze zdrojů lidové zbožnosti, syčené zdroji jak explicitně náboženskými, tak i náboženskými spíše implicitně.“ a) nerozumím autorovu rozlišení a provázanost termínů *životní styl – lidový islám – náboženství objektivní pravdy*; b) *haqíqa* je vztažena k „náboženství objektivní pravdy“, nebo k „objektivní pravdě“?

c) Věcné chyby:

s. 1: „Kromě sunnitského islámu se v Albánii, Kosovu i Severní Makedonii setkáme i s islámským **súfismem, který bývá přiřazován k šíitskému islámu.**“ - súfismus opravdu není přiřazován ani jen k šíitskému proudu! Nevím, kde na to autor přišel. Měl to podložit nějakou literaturou.

s. 12: „Zdeněk Vojtíšek..., inspirován prací amerického religionisty Niniana Smarta... na základě vztahu k posvátnému vymezuje těchto oblastí **projevů spirituality celkem sedm.**“ - Smart ovšem nakonec rozlišil dimenzí osm; proč autor opomíjí dimenzi politickou a ekonomickou?

s. 13: „... ší‘a, což je **zkratkou slova „Ší‘at Alí.**““ - ší‘a není zkratka, ale samostatné slovo s významem „strana“. Pokud je vztažena na historické okolnosti rozdělení islámu, pak se z původního termínu (nikoliv slova!) „Alíova strana“ hovoří jen o „straně“. Snad jako paralelu můžeme uvést dobu bývalého režimu a úzus termínu: „komunistická strana“, která byla často chápána i z termínu „strana“.

s. 23: „K posvátné tvorbě rovněž můžeme počítat tzv. **hurúfismus. Jedná se o techniku malby portrétů významných osobností s použitím písmen z jejich jména. Obdoba húrufismu je u bektášíje kaligrafie, ozdobné osmanské písmo.**“ – v hurúfismu nejde o žádnou techniku malby, ale o kabalou a gnózi ovlivněnou súfijskou nauku o mystickém významu písmen (*harf, hurúf*). V Bektášíji může mít specifickou formu, ale je třeba její heretičnost zásadněji doložit.

s. 25: „**Lidovým prvkem je u bektášíje víra v nadpřirozeno**, například víra v to, že mohou komunikovat se svými zemělými příbuznými.“ a) lidovým prvkem je víra v nadpřirozeno? Není to jedna z možných definic náboženství (viz E. B. Tylor, J. Frazer, W. James, A. F. C. Wallace, S. Atran...); b) není i sám islám vírou v nadpřirozeno?; c) nerozumím, co znamená v této souvislosti „lidový prvek“

s. 31: „princip **jednoty Boha a stvoření (*wahdat al-wudžúd, pan-en-teismus***, tedy víra v to, že Bůh je zároveň stvoření imanentní i transcendentní)...“ *wahdat al-wudžúd* je terminus technicus súfismu, islámské filosofie, případně theosofie (al-Farábí, Ibn Siná, Ibn ‘Arabí, Mollá Sadrá...); je evidentní, že v dané pasáži autor předkládá názory (opřené o výzkumy Shawa) baptistických konvertitů; ovšem zdejší závorka mi připadá, že patří k autorově interpretaci pojmu; je velmi těžké jej interpretovat; zažité rozlišení na *panteismus – pan-e-teismus*, není dle mého soudu adekvátní, je třeba přesněji a důsledněji interpretovat původní filosofické texty (nehledě k tomu, že Ibn ‘Arabí tento termín neuvádí - sic!); zde autor termín překládá jako *jednota Boha a stvoření*; přesný překlad je *jednota bytí*, což může být interpretováno, jako jednota stvořeného / možného bytí (*mumkin al-wudžúd*), protože vycházející z jednoho zdroje (Alláha, nutného Bytí – *wádžib al-wudžúd*); automaticky předpokládat, že tím pádem, je Bůh a stvoření jedno, či že tvoří jakousi jednotu, znamená dezinterpretovat původní intuici al-Farábího, Ibn Síny, či Ibn ‘Arabího...

s. 32: „trinitární formulaci vztahující se ke **konceptu Alláh-Muhammed-Alí je možné opatrně reinterpretovat na trojiční výpověď Otec-Syn-Duch svatý.**“ Je pravda, že zde autor předkládá interpretaci Shawa, který zkoumá baptistické konvertity z bektášíje. Je také pravda, že na základě dalšího autora (Osmani) to autor kritizuje. Ovšem absentuje zde autorova vlastní kritika této komparace. Ta se dá opřít o zjevnou chybu, dvě uvedené triády – dle mého názoru – propojuje pouze trojičnost jejich prvků. Navíc v dalším výkladu se autor věnuje jen postavě Alího a Ježíše, neměl by Alí spíše odpovídat Duchu z křesťanské trojice? Pak bychom mohli do srovnání zařadit i šíitskou imámologii (viz Henry Corbin).

V) Studentova komunikace a spolupráce s vedoucím práce (hodnocení: 2)

Student z počátku s vedoucím práce živě diskutoval a zajímal se o muslimské reálie. Dokonce přijel na návštěvu do Uhlířských Janovic, kde nastínil téma a metodu své práce. Ve svém charismatickém backgroundu tak pozitivně oslovil celou rodinu vedoucího práce.

Během těchto úvodních přípravných prací se v českém jazyce objevila monografie od Kestřiny Peza /Pezové (*Řád bektášija a další mystické řády...*, Brno: CDK, 2020). Tato skutečnost zřejmě silně studenta rozhodla, protože do jisté míry předložila stejná témata, která chtěl sám autor předložit.

Student odjel na výzkumný pobyt, bez hlubší komunikace s vedoucím práce. Následně se student dlouhodobě odmlčel a práci zaslal po několika měsících ve finálním stavu. Vedoucí práce sdělil několik základních nejasností a projevil přání, aby se pozměnila struktura práce. Student to učinil, ale práci nedal závěrečné korektury z češtinářského i arabistického, či albanistického pohledu. Měl také kontaktovat vedoucího práce, aby se podrobněji společně podívali na práci.

Pochopitelně vina neleží jen na charismatickém autorovi, ale i na vedoucím. Měl asi zásadněji autora vést.

Závěrečné shrnutí:

Pokud srovnám tuto bakalářskou práci s prací Víta Engelhalera (*Bektášija – její doktrína a kulturně-historický význam*, bakalářská práce na HTF UK, 2006, pod vedením prof. L. Kropáčka), pak musím konstatovat zásadní nedokonalosti zde představované práce. Ty jsou sice z větší části formálního rázu, ale je zde řada obsahových nejasností a nedokonalostí.

Každopádně je práce posunutím tématu zásadním směrem – k antropologickému výzkumu. A ten je v současném religionistickém diskurzu poměrně zásadně vyžadován. Proto je tento posun třeba kvitovat. Stejně tak je třeba ocenit studentův zápal, soběstačnost a sebevědomí.

Práce není dokonalá, ale dostatečně dokazuje, že autor zvládá základní práci s literaturou. Vytvořil strukturovanou práci, kterou postavil na terénním výzkumu.

Ze všech uvedených chyb se může poučit. Doporučuji práci přepracovat do odborného článku, který by mnohem jasněji a metodologicky čistěji předložil závěry provedeného antropologického výzkumu. Vedoucí práce je připraven pomoci tento článek vypracovat.

Práci navrhuji k obhajobě s hodnocením jako *bene*.

Zpracoval 22. května 2022

Lukáš de la Vega Nosek, Ph.D.